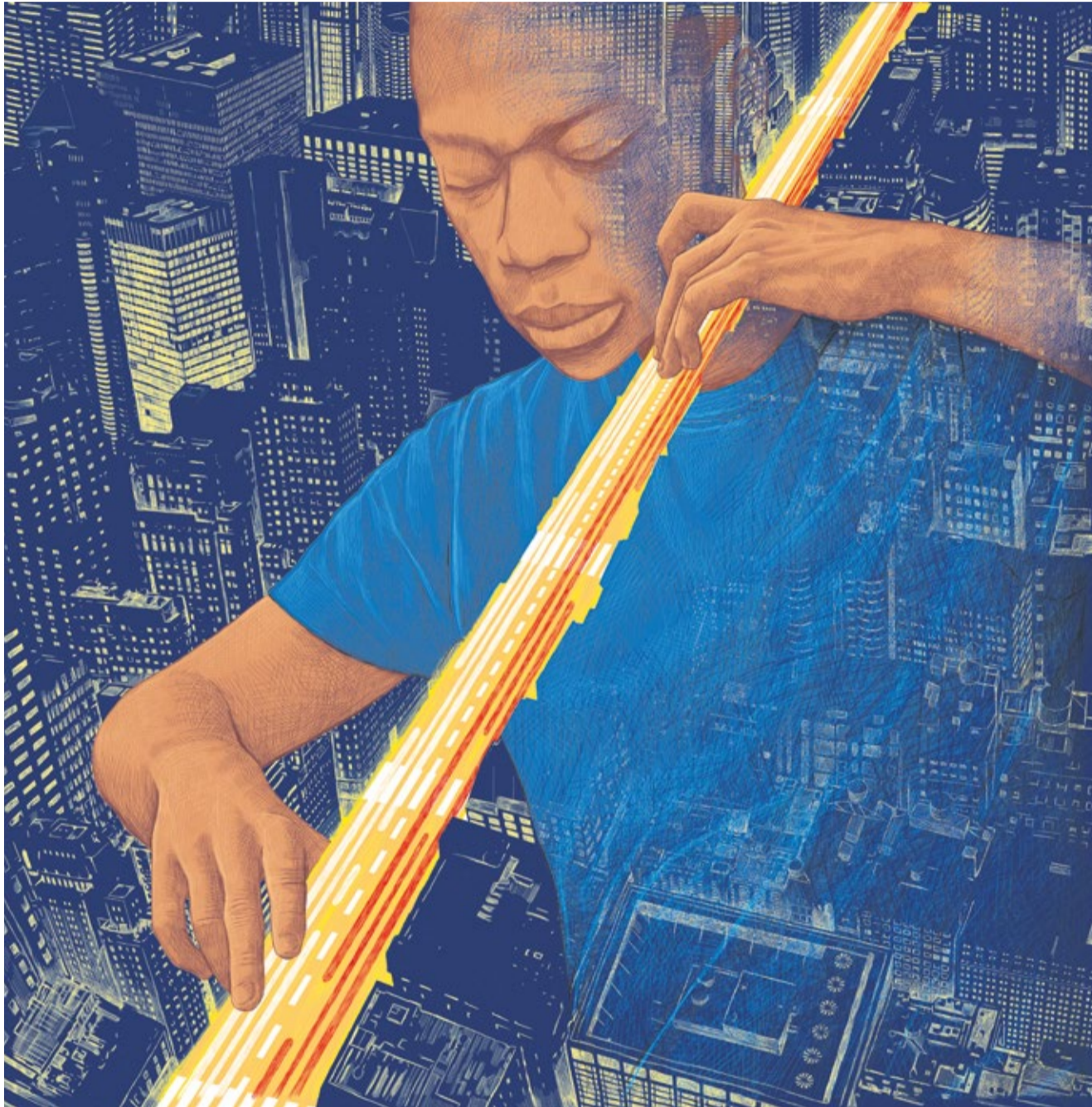

achtergrond

Zwarte componisten herontdekt **Existentiële pijn en een hemels verlangen**

In het werk van componisten als Coleridge-Taylor en Price hoor je niet alleen ellende en rouw, maar ook hoop en de belofte van een beter leven, hier én in het hiernamaals. | Illustratie: Boris Séméniako - Ikon Images

DOOR MYRTHE MEESTER

Zwarte componisten zoals Samuel Coleridge-Taylor en Florence Price worden herontdekt. Zij vermengden klassieke muziek met de klanktaal van *negro spirituals*, Amerikaanse slavenliederen vol schrijnende bestaanspijn en weemoedig verlangen naar de hemel.

hun muziek, maar ook hun bijzondere harmonische taal, die afwijkt van wat we in de klassieke concertzaal gewend zijn. En wat blijkt? Die klanktaal grijpt grotendeels terug op de spiritual, de zwarte volksmuziek uit de slavertijd, die van generatie op generatie is doorgegeven. Een componiste zoals de recent herontdekte Florence Price (1887-1953) leerde als jong meisje allerlei spiritualmelodieën van haar moeder en grootmoeder, en verwerkte die later in haar klassieke composities. Daarbij liet ze de romantische, lyrische pianotraditie à la Schubert en Chopin op kunstige wijze samenvloeien met de weemoedige, soms swingende *sound* van haar slaafgemaakte voorouders. Een nieuw klassiek genre was geboren.

IN DE VERGETELHEID

Price leefde ten tijde van de *Harlem Renaissance*, een heropleving van Afro-Amerikaanse cultuur in het vroeg-twintigste-eeuwse Amerika. Zwarte Amerikanen gingen op zoek naar hun wortels, wat tot uiting kwam in alle domeinen van de kunst. Net als Price lieten ook componisten als William Grant Still (1895-1978) en Margaret Bonds (1913-1972) zich door de spirituals van hun voorouders inspireren. Beluister bijvoorbeeld eens het melancholische *Adagio* uit Stills *Afro-American Symphony* of Bonds' driedelige *Spiritual Suite* voor piano.

In hun eigen tijd waren Price, Bonds en Still redelijk succesvol en werd hun muziek uitgevoerd op grote podia, maar na hun dood raakte die in de vergetelheid. Chef-dirigente Karina Canellakis van het Radio Filharmonisch Orkest, een van de eerste dirigenten in Nederland die werken van zwarte componisten op het programma zette, zegt daarover: "In de klassieke muziekwereld is lange tijd een beetje neergekeken op muziek van zwarte componisten, ze zou te eenvoudig klinken. Alles wat met blues te maken heeft of thema's heeft uit *negro spirituals* zou tweederangs zijn, vergeleken met Brahms en Wagner."

Zelf is ze het daar hartgrondig mee oneens. "We hebben het over een andere manier van compone-

'Sometimes I feel like a motherless child', zo luidt de titel van een bekende *spiritual* uit de tijd van de Amerikaanse slavernij. Het is een hartverscheurend lied waarvan in de twintigste eeuw talloze uitvoeringen zijn verschenen, zoals die van burgerrechtenactiviste Odetta, die klinkt in Pier Paolo Pasolini's film *Il vangelo secondo Matteo*. Je hoeft zelf geen wees te zijn om iets te begrijpen van het verdriet waarvan deze spiritual is doordrenkt. Wie heeft in zijn leven nooit het gevoel gehad alleen op de wereld te zijn, als een moederloos kind dat helemaal op zichzelf is teruggevoerd?

Maar in de tijd waarin het lied ontstond, was de tekst volkomen letterlijk bedoeld: dat jonge kinderen van hun moeders werden gescheiden, was in de eeuwen van de slavernij aan de orde van de dag. "Op een van de verkoopdagen zag ik een moeder haar zeven kinderen naar het veilingblok leiden", schreef Harriet Jacobs (1813-1897), de eerste ontsnapte vrouwelijke slaaf die een autobiografie publiceerde. "Ze wist dat enkele van hen haar zouden worden afgenomen;

maar ze namen ze allemaal. De kinderen werden verkocht aan een slavenhandelaar en hun moeder werd gekocht door een man in haar eigen stad. Ze smeekte de handelaar haar te vertellen waar hij ze heen wilde brengen, maar hij weigerde." Sinds ik dit soort schrijnende verhalen ken, kan ik 'Sometimes I Feel Like a Motherless Child' niet meer zonder kippenvel en een brok in mijn keel beluisteren.

Sinds de *Black Lives Matter*-demonstraties bestaat er in Amerika en Europa hernieuwde aandacht voor de verschrikkingen van de slavernij, en wordt de roep om meer diversiteit in geschiedenisboeken, culturele instellingen en politiek steeds luider. Ook de wereld van de klassieke muziek, van oudsher een conservatief wit bolwerk, ontkomt daar niet aan. Ineens verschijnen de namen van talloze zwarte componisten in de programmaboekjes, zoals Samuel Coleridge-Taylor, William Grant Still en Florence Price, van wie tot voor kort bijna geen enkele klassieke muzikliefhebber had gehoord.

Opvallend is niet alleen de zeer hoge kwaliteit van

ren, een andere benadering van harmonie en melodie. Het is zo belangrijk om te erkennen hoeveel schoonheid deze muziek bevat.”

De componist die de meeste spirituals heeft getransformeerd tot klassieke composities, is de Britse Samuel Coleridge-Taylor (1875-1912), wiens vader afstamde van Afro-Amerikaanse slaven. In eerste instantie componeerde Coleridge-Taylor symfonieën en cantates in de Europese klassiek-romantische stijl, waaraan hij de bijnaam *Black Mahler* dankte. Maar tijdens zijn reizen naar de Verenigde Staten kwam hij in aanraking met de spirituals van zijn voorouders, die hem zó raakten dat hij besloot zijn 24 favorieten te bewerken voor piano. Het resultaat werd in 1905 gepubliceerd onder de titel *Twenty-Four Negro Melodies*.

BIJBELSE THEMA'S

Niet alleen ‘Sometimes I Feel Like a Motherless Child’, maar ook andere spirituals uit deze bundel hebben een aangrijpend verhaal. Zo schijnt het lied ‘I’m Troubled in Mind’ te zijn gezongen door een huilende slaaf die door zijn eigenaar was afgeranseld, en met zijn droevige gezang iedereen die naar hem luisterde tot tranen toe wist te roeren. ‘Wade in the Water’ is een zogenaamd ‘codelied’, waarmee slaafgemaakten verborgen boodschappen overbrachten over manieren om te ontsnappen. Wie tijdens zijn ontsnappingspoging door het water waadde, liet geen geursporen achter die door speurhonden konden worden getraceerd.

Behalve de ontberingen van de slavernij spelen ook bijbelse thema’s een belangrijke rol in de spiritualmuziek. In het Oude Testament komen veel personages voor die zwaar op de proef worden gesteld door

God voordat ze het Beloofde Land mogen binnengaan. Zulke verhalen inspireerden slaafgemaakten om hun eigen ellende als een goddelijke beproeving op te vatten, waarvoor ze uiteindelijk met hemelse vrijheid zouden worden beloond.

Zo gaat de spiritual ‘Deep River’, waarvan Coleridge-Taylor een bijzonder poëtische bewerking maakte, over de rivier de Jordaan, waar Jozua het volk van God doorheen moest leiden “*to that promised land, where all is peace*”. Tegelijk was de Jordaan een verborgen symbool voor de rivier de Ohio, die het vrije noorden van Amerika scheidde van het zuiden, waar de slavernij nog niet was afgeschaft. “*That promised land*” had dus een hemelse én een aardse betekenis.

Florence Price baseerde haar eerste *Fantasie nègre* op de spiritual ‘Sinner, Please Don’t Let This Harvest Pass’. Die moedigde slaafgemaakten aan om tot hun dood (de ‘oogst’) op Jezus te blijven vertrouwen.

“*I know that my redeemer lives*”, zo begint het tweede couplet: ik weet dat mijn verlosser leeft.

Spirituals zijn dus niet alleen liederen van ellende en rouw, maar ook van hoop en de belofte van een beter leven, hier én in het hiernamaals. Dat hoor je duidelijk terug in de afwisselend melancholische en opgewekte melodieën van componisten zoals Coleridge-Taylor, Bonds, Still en Price, die het verdienen om definitief in de canon van de klassieke muziek te worden opgenomen. “De geschiedenis van zwarten is rijk en pijnlijk”, zegt dirigente Cannelakis. “Deze stukken, en het feit dat ze geschreven zijn door Afro-Amerikaanse componisten, kunnen ons ervan bewust maken hoe we een medelevend persoon kunnen zijn en ons leren begrijpen dat we elkaars gelijken zijn.” ●

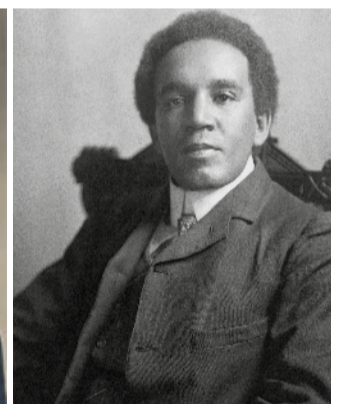
Zelf luisteren

Wie zich wil verdiepen in de het werk van de genoemde componisten, kan bijvoorbeeld terecht op de albums *Roots* (van violist Randall Goosby), *Fantasie Nègre* (van pianiste Samantha Ege) en *Summertime* (van pianiste Isata Kanneh-Mason).

Een luistertip is ook Kanneh-Masons uiterst doorleefde en bij vlagen dramatische uitvoering van ‘Sometimes I feel like a motherless child’, die te vinden is op YouTube.

Florence Price | Foto: University of Arkansas Libraries

Samuel Coleridge-Taylor | Foto: Wikimedia Commons